

Projekt edukacyjny
"Miasto Gdynia
w okresie II Wojny Światowej"

29 kwietnia
Dzień Męczeństwa
Duchowieństwa Polskiego

MARTYROLOGIA KAPŁANÓW DIECEZJALNYCH I ZAKONNYCH Z GDYNI W LATACH 1939-1945

kwiecień 2019

Redakcja merytoryczna: Ryszard Toczek
Redakcja graficzna: Konrad Niżnik

Przygotowano na podstawie pracy:
Ks. Mirosław Gawron
*Martyrologia kapłanów diecezjalnych
i zakonnych z Gdyni w latach 1939 – 1945,*
Gdynia 2017.

Spis treści

Wprowadzenie	4
Straty osobowe Kościoła gdyńskiego w II Wojnie Światowej	5
Wstęp	7
1. Struktura Kościoła katolickiego w Gdyni przed 01.09.1939 r.....	8
2. Polityka okupanta niemieckiego wobec Kościoła katolickiego w Gdyni	15
3. Księża diecezjalni parafii gdyńskich 31.08.1939	17
3.1. Dekanat gdyński	17
1/ parafia portowa Najświętszej Maryi Panny Gwiazdy Morza	17
2/ Parafia Św. Michała Archanioła – Oksywie	24
3/ Parafia Najświętszej Rodziny – Grabówek	25
4/ Parafia Podwyższenia Krzyża Św. – Witomino	27
5/ Parafia Św. Mikołaja – Chylonia	28
6/ Parafia Chrystusa Króla – Kack Mały	29
7 Parafia Św. Andrzeja Boboli – Obłuże	30
8/ Parafia Przemienienia Pańskiego – Cisowa	32
9/ „Parafia wojskowa” p.w. NMP Królowej Polski	33
3.2. Księża posługujący w instytucjach publicznych	35
3.3. Kapelani zakonów	35
3.4. Kapelani morscy	36
3.5. Księża emeryci	38
4. Domy zakonne	39
4.1. Ojcowie Franciszkanie	39
4.2. Ojcowie Jezuici	42

„Kościół musi upaść, aby Niemcy mogły żyć” *

(hasło propagandy hitlerowskiej)

29 kwietnia – Dzień Męczeństwa Duchowieństwa Polskiego

Duchowieństwo polskie poniosło w czasie II WŚ największe straty spośród wszystkich grup społecznych w kraju.

Szacuje się, że z 10 017 księży diecezjalnych w Polsce, w czasie II WŚ, zginęło ok. 1932 (ok. 20%). Ponadto, zginęło 580 zakonników i 289 sióstr zakonnych. 3563 duchownych też miało zginąć, ale cudem przeżyło obozy koncentracyjne, więzienia i represje okupanta.

Polską Golgotą stał się obóz koncentracyjny (KL) Dachau. W KL Dachau uwięziono przeszło 2794 duchownych, w tym 1773 kapłanów z Polski (63,5%); zamęczono 1034 duchownych, kapłanów, kleryków i braci zakonnych, w tym 799 z Polski (77%).

Dzień 29 kwietnia, przypadający w rocznicę wyzwolenia KL Dachau (29 kwietnia 1945), jest Dniem Męczeństwa Duchowieństwa Polskiego.

Liczby ofiar – duchownych diecezji chełmińskiej, obejmującej Pomorze, są bardziej dramatyczne. Z dotychczasowych ustaleń wynika, że z rąk Niemców zginęło ok. 340 księży diecezjalnych, czyli 54 % ogółu księży (634).

Ofiarami wojny są zwierzchnicy gdyńskich duchownych:

- ordynariusz diecezji chełmińskiej - ks. bp. dr St. W. Okoniewski – *Biskup Morski*
- biskup pomocniczy - ks. Konstanty Dominik.

Równie tragiczny był los duchowieństwa Gdyni. Z rąk Niemców zginęło 20 księży, 50 % ogółu księży (ok. 42) i 16 braci zakonnych.

Spośród księży gdyńskich, przeniesionych, przed wybuchem wojny do innych parafii, śmierć poniosło 11.

Liczby te nie obejmują księży gdyńskich, osadzonych w więzieniach i obozach koncentracyjnych - ocalałych, ale najczęściej wyniszczonych, głównie fizycznie i przedwcześnie zmarłych.

Niniejsza publikacja potwierdza i zachowuje pamięć gdynian o martyrologii swoich kapłanów – i jest hołdem dla Nich. Będzie systematycznie uzupełniana.

Gdynia, 29 kwietnia 2017 r.

* www.arkapana.republika.pl/nazi.html

Straty osobowe Kościoła gdyńskiego w II Wojnie Światowej – stan na 29.04.2017 *

ks. kanonik Teodor Emilian Turzyński – dziekan dekanatu gdyńskiego †

1. ks. Jan Bieńkowski †
2. o. Błażej Blajer †
3. kl. Jan Borsiak †
4. o. Jan Brodowski †
5. ks. Józef Chodziński †
6. o. Józef Czudek †
7. ks. Piotr Dunajski †
8. ks. Anastazy Fierek †
9. o. Anatol Antoni Stanisław Gałucha †
10. o. Czesław Głowa †
11. br. Maciej Maria Franciszek Gruszka †
12. ks. Jan Jakubowski †
13. o. Henryk Witold Jamróg †
14. ks. Franciszek Kitzermann †
15. ks. Kazimierz Kalisz †
16. o. Józef Konewecki †
17. ks. Aleksy Lesiński †
18. ks. Jan Lesiński †
19. br. Florian Mastowski †
20. kmdr ppor. ks. Władysław Miegoń †
21. br. Julian Mojkowski †
22. ks. Józef Mówiński †
23. ks. Brunon Olkiewicz †
24. ks. Alojzy Piórkowski †
25. br. Teodor Leon Tadeusz Podobiński †
26. ks. Czesław Racki †
27. ks. Leon Rompca †

* www.2wojna.gdynia.pl

* www.swzygmunt.knc.pl/Martyrologium)

28. ks. Wacław Maurycy Sękiewicz †
29. ks. Stanisław Stefaniak †
30. o. Karol Sudy †
31. o. Wojciech Jan Topoliński †
32. br. Wojciech Wątróbski †
33. ks. Paweł Feliks Wilemski †
34. ks. Jan Zakrzewski †
35. o. Edmund Ząbek †
36. ks. Mieczysław Żurek †

księża gdyńscy - skierowani do posługi poza Gdynią przed 1 września 1939 r.

1. ks. Brunon Echaust †
2. ks. Aleksander Gburek †
3. ks. Leon Gregorkiewicz †
4. ks. Maksymilian Grochowski †
5. ks. Władysław Karpiński †
6. ks. Roman Makowski †
7. ks. Konstanty Malinowski †
7. ks. Antoni Marcinkowski †
8. ks. Konrad Piątkowski †
9. ks. Franciszek Priss †
10. ks. Stefan Bolesław Radtke †
11. ks. Brunon Szymański † *

Dopiero od niedawna Międzynarodowe Biuro Poszukiwań w Bad Arolsen (RFN) rozpoczęło udostępnianie pierwszej partii dokumentów archiwalnych, dotyczących wszystkich ofiar hitlerowskiego terroru.

Dzięki tej inicjatywie oraz innym działaniom, podejmowanym przez polskie instytucje publiczne (gł. IPN), organizacje społeczne i prywatne – a także przez samorząd Gdyni - w ramach projektu edukacyjnego „Miasto Gdynia w okresie II Wojny Światowej” - będzie możliwe uzupełnianie listy duchownych gdyńskich, zamordowanych i represjonowanych.

Mamy świadomość, że wiedza o tym tragicznym dla Gdyni skutku II Wojny Światowej zawiera wiele białych plam.

Pozostaje też, jako szczególnie ważne, upamiętnienie przez Gdynian swoich duchownych, a szczególnie dziekana księdza **Teodora Turzyńskiego**.

Wstęp

W żadnym kraju, okupowanym przez III Rzeszę, inteligencja, a w tym duchowieństwo, nie była celem tak zaprogramowanej zagłady – jak w Polsce.

Kapłanów - pasterzy Narodu Polskiego, odbudowującego po 123 latach zaborów swoją jedność, tożsamość, kulturę i miejsce w świecie - poddano eksterminacji, czyli zbrodni ludobójstwa. **Eliminacja elity jest zawsze wstępem do eliminacji całego narodu.**

W ramach zaplanowanej akcji, księży mordowano w masowych egzekucjach, wysłano do obozów śmierci (koncentracyjnych).

Od zakończenia II WŚ minęło ponad 70 lat **a nadal jeszcze nie opracowano kompleksowo strat osobowych Kościoła Katolickiego w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945**¹.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie martyrologium² duchowieństwa katolickiego (diecezjalnego i zakonnego) w Gdyni w latach 1939-1945.

Pod względem czasowym temat obejmuje okres od 1 września 1939 do maja 1945 r., zaś terytorialnie – obszar parafii rzymskokatolickich Gdyni.

Skalę i znaczenie strat osobowych Kościoła katolickiego w Gdyni w okresie II WŚ trzeba oceniać zarówno w odniesieniu do całego miasta, szczególnie ogółu jego mieszkańców, jak i samego Kościoła.

¹ Próba całościowego ujęcia stosunku III Rzeszy do Kościoła na ziemiach polskich jest artykuł J. Lubicza i J. Wolińskiego: *Polityka okupanta hitlerowskiego wobec wyznań religijnych w Polsce w latach 1939-1945*. Największym dotychczas opracowaniem jest monografia Jana Szilinga *Polityka okupanta hitlerowskiego wobec Kościoła katolickiego 1939-1945*. Autor stwierdza, że czynnik narodowy był decydujący w polityce kościelnej władz niemieckich na okupowanych ziemiach polskich, a polityka kościelna była elementem hitlerowskiej polityki narodowościowej. Eksterminacja polskiego duchowieństwa katolickiego przeprowadzona przez okupanta była częścią ogólnej tendencji do wyniszczenia inteligencji polskiej.

Ważną pozycję stanowią opracowania dotyczące martyrologii duchowieństwa: ks. Wiktora Jacewicza i ks. Jana Wosia, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, oraz zbiór diecezjalnego konserwatora zabytków ks. Antoniego Liedtkego *Straty materialne diecezji chełmińskiej 1939-1945* oraz *Relacje do biografii pomordowanych kapłanów*.

Cenne są prace napisane przez: J. Domagałę, J. Doppke, R. Schnabla, E. Veillera, Wł. Szotłdrskiego, E. Grot, Wł. Szulista. Ważne ustalenia opisała Barbara Bojarska, ks. dr Sławomir Decowski, poseł Zbigniew Girzyński i ks. Adam Zelewski. Zasadniczą bazę źródłową stanowią materiały archiwalne Kurii Biskupiej w Pelplinie.

² Pojęcie martyrologia oznacza «cierpienie i męczeństwo narodu lub wyznawców jakiejś religii». Martyrologia (gr. martys = świadek, łac. martyr = męczennik) - tym terminem od początku misji ewangelizacyjnej w Kościele określano męczeństwo chrześcijan. Okres okupacji hitlerowskiej i stalinowskiej pozostawił setki tysięcy męczenników za wiarę i polskość. Dużą grupę męczenników stanowią osoby duchowne. Kościół katolicki w Polsce obchodzi 29 kwietnia ustanowiony przez Episkopat Dzień Męczeństwa Duchowieństwa Polskiego (odbywają się w Sanktuarium św. Józefa w Kaliszu, będącego od 1948 r. miejscem pielgrzymek księży, byłych więźniów KL Dachau).

Gdynia, przemianowana na *Gotenhafen*, miała być „od zaraz” miastem tylko niemieckim i to całkowicie „bezpiecznym” - jako zaplecze dla maszyny wojennej III Rzeszy. Eliminacja elity Gdyni miała umożliwić docelową 100% germanizację miasta.

Pełna ocena skutków zbrodniczej polityki III Rzeszy wobec elit polskich, cywilizacyjnej degradacji całego Narodu Polskiego, będzie możliwa po oszacowaniu strat osobowych poszczególnych grup społecznych, w tym duchownych.

Prawdziwa ocena wpływu II WŚ na degradację cywilizacyjną Gdyni i jej mieszkańców wymaga więc dokładnego ustalenia wojennych losów duchowieństwa gdyńskiego.

Niniejsza publikacja otwiera tak ukierunkowane badania.

1. Struktura Kościoła katolickiego w Gdyni przed 01.09.1939r.

Głównym i wiarygodnym źródłem informacji o organizacji Kościoła katolickiego w Gdyni, bezpośrednio przed wybuchem II Wojny Światowej, jest „*Ordo et Elenchus pro 1939*”³ (Diecezji Chełmińskiej), wydane w 1938 r. w Pelplinie. Informacje zawarte w tej publikacji weryfikują i porządkują wiele dotychczasowych, nie zawsze ścisłych publikacji nt. Kościoła na Pomorzu. Jednocześnie, dokument ten nie zawiera zmian w obsadzie poszczególnych struktur Kościoła, dokonanych po jego zatwierdzeniu przez biskupa St. W. Okoniewskiego w dniu 20.10.1938 r.

Niniejsza publikacja, wprowadza zmiany w organizacji Kościoła rzymskokatolickiego w Gdyni w 1939 r. w oparciu m.in. o karty meldunkowe (dokumenty urzędowe o zameldowaniu/wymeldowaniu w 1939 r.).

³ *Ordo et Elenchus Pro 1939*, Pelplin 1938.

VIII

DECANATUS GDYNENSIS

Decanus: Illmus *Theodorus Turzyński*, Can. hon.,
Par. in Gdynia

- Gdynia**. Par. B. Mariae V. Reginae Poloniae
Par. tit. Illmus *Theodorus Turzyński*, Can.
hon., Decan., OPR eques, n. 1888, o. 24. 3.
1912 — Vic. I *Petrus Dunajski*, n. 1913,
o. 14. 3. 1937 — Vic. II *Joan. Zakrzewski*,
n. 1909, o. 23. 12. 1933 — Vic. III *Casi-
mirus Kalisz*, n. 1908, o. 11. 6. 1938 —
Vic. IV *Joannes Bienkowski*, n. 1910, o.
14. 3. 1937
Patr.: Lib. coll. quoad praesent. — Tel. Gdynia 1616
(Kancelaria Par.) — Tel. Gdynia 1546 (Tow. Bud.
Bazyliki) — PKO 800370
Secr. pro reb. Carit.: *Miecislaus Żurek*, n. 1907,
o. 20. 12. 1930
Tel. Gdynia 2123 (Biuro „Caritas“) — Orat. Sor. Carit.
Tel. 3905 — Orat. Sor. S. Ursulae — Tel. 1768 —
Op. et St. Gdynia
Num. cath. 19000
2. **Gdynia**. Par. Basilicae B. Mariae V. Maris Stellae
Sub cura Decani
Patr.: Lib. coll. quoad praesent.
3. **Gdynia**. Par. SS. Cord. Jesu
Sub cura Decani
Patr.: Lib. coll. quoad praesent.
4. **Gdynia-Cisowa**. TE. Transfiguratio D. N. J. C.
Cur. *Anastasio Fierek*, n. 1904, o. 21. 12. 1929
— Vic. *Leo Rompca*, n. 1910, o. 14. 3. 1937
Patr.: Lib. coll. quoad praesent. — Tel. Gdynia 9652 —
PKO 212317 — Op. Gdynia IV, St. Gdynia-Chylonia
Num. cath. 6350
5. **Gdynia-Chylonia** TE. S. Nicolaus E. C.
Par. *Franciscus Mengel*, n. 1876, o. 17. 3. 1901,
i. 1915. — Vic. I *Otto Konrad*, n. 1909,

o. 15. 6. 1935 — Vic. II *Josephus Labon*,
n. 1904, o. 19. 12. 1931

- Patr.: Alternativa mensium — Tel. Gdynia 9616 — Op.
Gdynia IV, St. Gdynia-Chylonia
Num. cath. 11451
- Gdynia-Grabówek** TE. S. Familiae
Par. tit. *Alphonsus Wysiecki*, n. 1905, o. 20. 12.
1930 — Vic. *Constantinus Malinowski*, n.
1900, o. 27. 6. 1925
Patr.: Lib. coll. quoad praesent. — Tel. Gdynia 2145 —
PKO 803214 — Op. et St. Gdynia
Num. cath. 5920
 - Gdynia-Kack Mały** TE. Christus Rex
Cur. *Paulus Lubiński*, n. 1911, o. 15. 6. 1935
— Vic. I *Bronislaus Boniecki*, n. 1910, o.
14. 3. 1937 — Vic. II *Stephanus Kwiat-
kowski*, n. 1912, o. 11. 6. 1938
Patr.: Lib. coll. quoad praesent. — Tel. 9123 — Op.
Gdynia-Orłowo, St. Gdynia-Orłowo
Num. cath. 15500
 - Gdynia-Obtuże** TE. S. Andreas Bobola M.
Cur. *Bruno Olkiewicz*, n. 1909, o. 17. 12. 1932
— Vic. *Joannes Schulz*, n. 1910, o. 11. 6.
1938
Patr.: Lib. coll. quoad praesent. — Tel. 3530 — PKO
803084 (Kasa Budowlana Kościoła Kat. w Gdyni-
Obtużu) — Op. Gdynia VI, St. Gdynia
Num. cath. 5419
 - Gdynia-Oksywie** TE. S. Michael Arch.
Par. *Clemens Przewoski*, Visit. schol., n. 1886,
o. 12. 5. 1912, i. 1924 — Vic. *Thaddaeus
Danielewicz*, n. 1904, o. 20. 12. 1930
Patr.: Alternativa mensium — Tel. Gdynia 2103 — Orat.
Servul MBV. — Op. Gdynia III, St. Gdynia
Num. cath. 3779
 - Gdynia-Orłowo Morskie** TE. S. Joseph
Cur. *Romanus Wiśniewski*, Vis. schol., n. 1902,
o. 27. 3. 1926

Patr.: Lib. coll. quoad praesent. — Or. semip. in gymn.
puer. — Or. semip. B. M. V. Stellae Maris apud Sor.
S. Elisabeth — Tel. Gdynia 9131 — Op. et St.
Gdynia-Orłowo
Num. cath. 2030

- Gdynia-Witomino** TE. S. Crux
Cur. *Josephus Mówiński*, n. 1903, o. 27. 6. 1926
Patr.: Lib. coll. quoad praesent. — Tel. 3141 — Op.
Gdynia VII St. Gdynia
Num. cath. 3141
- Kack Wielki** (pow. Morski) TE. S. Laurentius M.
Cur. *Joannes Stieg II*, n. 1889, o. 9. 3. 1913
Patr.: Lib. coll. quoad onera Gub. — Op. Kack Wielki,
St. Kack Wielki
Num. cath. 1850
In tota urbe Gdynia: Num. habitantium: 110000, cath.
96⁷/₁₀, gr. cath. 0,3⁹/₁₀, orth. 0,4⁴/₁₀, prot. 0,7⁹/₁₀, iudeo
1,8⁹/₁₀, alii 0,1⁹/₁₀
Num. anim. in decan.: cath. 74450, gr. cath. 290,
orth. 421, prot. 599, iudei 1679, alii 19

IX

DECANATUS GNIEWENSIS

Decanus: AR. *Casimirus Wojtaszewski*, Cur.
in Tymawa (Tczew)

- Dzierżążno** (Tczew) TE. S. Jacobus Ap.
Par. *Edmundus Zapatowski*, n. 1875, o. 23. 3.
1903, i. 1927
Patr.: Alternativa mensium — Tel. Morzeszczyn 22 —
PKO 200861 — Op. et St. Morzeszczyn
Num. cath. 1273, prot. 3
- Garc** (Tczew) TE. Im. Conceptio B. M. V.
Par. *Theodorus Borowski*, n. 1877, o. 13. 3.
1904, i. 1927

Patr.: Gub. civ. — Tel. Pelplin 49 — Op. Rudno, St.
Pelplin
Num. cath. 1690, prot. 224

- Gniew (Tczew)** TE. S. Nicolaus E. C.
Par. *Leo Kurowski*, Visit. schol., n. 1873, o. 15.
3. 1897, i. 1931 — Vic. *Boleslaus Delewski*,
n. 1911, o. 15. 6. 1935
Patr.: Gub. civ. — Tel. Gniew 62 — PKO 209324 —
Orat. Sor. a S. Josepho in Nosocomio — Op. et St.
Gniew
Num. cath. 4350, prot. 130, iud. 1
- Janowo Gniewskie** (Tczew) TE. S. Joannes Bapt.
Par. *Carolus Kośnik*, n. 1898, o. 14. 6. 1924,
i. 1932
Patr.: Lib. coll. — Op. Janowo Gniewskie, St. Gniew
Num. cath. 520, prot. 50, menon. 10
- Królówlas** (Tczew) TE. S. Nicolaus E. C.
Cur. *Bernardus Kręcki*, n. 1904, o. 21. 12. 1929
Patr.: Lib. coll. — Op. Morzeszczyn, St. Majewo
Num. cath. 364
- Lignowy** (Tczew) TE. Ss. Martinus et Margarita
Par. AR. *Thaddaeus Bartkowski*, in spir. a cons.,
Visit. schol., n. 1876, o. 22. 3. 1903, i. 1938
Patr.: Gub. civ. — Tel. Pelplin 71 — PKO 211848 —
Op. Lignowy, St. Pelplin
Num. cath. 1650, prot. 4, iud. 2
- Nowa Cerkiew** (Tczew) TE. Assumptio B. M. V.
et SS. Ap. Petrus et Paulus
Par. AR. *Aloisius Deja*, in spir. a cons., n. 1893,
o. 17. 6. 1923, i. 1939 — Vic. *Alphonsus
Gotuński*, n. 1899, e. 20. 7. 1925
Patr.: Lib. coll. — PKO 214092 — Op. Nowa Cerkiew,
St. Morzeszczyn vel Kulice
Num. cath. 3868, prot. 51
- Opalenie** (Tczew) TE. SS. Ap. Petrus et Paulus
Par. *Josephus Kalinowski*, Visit. schol., n. 1905,
o. 1. 8. 1929, i. 1938

Dekanat Gdyński

Dziekan – ks. Teodor Turzyński – kanonik honorowy – parafia w Gdyni

1. Gdynia - parafia portowa Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski

2. proboszcz ks. Teodor Turzyński
3. I wikariusz – ks. Piotr Dunajski
4. II wikariusz – ks. Jan Zakrzewski
5. III wikariusz – ks. Kazimierz Kalisz
6. IV wikariusz - ks. Jan Bieńkowski
7. ks. Mieczysław Żurek – sekretarz „Caritas”

2. Gdynia - parafia Bazyliki Morskiej p.w. Gwiazdy Morza

(podporządkowana dziekanowi)

3. Gdynia - parafia Najświętszego Serca Jezusa

(podporządkowana dziekanowi)

4. Gdynia-Cisowa parafia p.w. Podwyższenia Krzyża Jezusa Chrystusa

7. proboszcz ks. Anastazy Fierek
8. wikariusz – ks. Leon Rompca

5. Gdynia-Chylonia parafia p.w. Św. Mikołaja

9. proboszcz ks. Franciszek Mengel
10. I wikariusz – ks. Otton Konrad
11. II wikariusz – ks. Józef Labon

6. Gdynia-Grabówek parafia p.w. Świętej Rodziny

12. proboszcz – Alfons Wysiński
13. wikariusz – ks. Konstanty Malinowski (w 1938 przeszedł do parafii Wrocki. Na jego miejsce przybył ks. Jan Lesiński).

7. Gdynia-Kack Mały parafia p.w. Chrystusa Króla

14. kuratus - ks. Paweł Lubiński

- 15. I wikariusz – ks. Bronisław Boniecki
- 16. II wikariusz – ks. Stefan Kwiatkowski

8. Gdynia-Obłuże parafia p.w. Świętego Andrzeja Boboli

- 17. kuratus - ks. Brunon Olkiewicz
- 18. wikariusz - ks. Jan Schulz

9. Gdynia-Oksywie parafia pw. Św. Michała Archanioła

- 19. proboszcz ks. Klemens Przewoski
- 20. wikariusz – ks. Tadeusz Danielewicz

10. Gdynia-Orłowo Morskie parafia

- 21. kuratus - ks. Roman Wiśniewski

11. parafia Gdynia – Witomino p.w. Świętego Krzyża

- 22. kuratus - ks. Józef Mówiński

12. parafia Kack Wielki p.w. Św. Wawrzyńca (pow. Morski)

- 23. kuratus ks. Jan Sieg

Duchowni w instytucjach publicznych

Kapelani

- 24. ks. Franciszek Dąbrowski
- 25. ks. Jan Jakubowski

Prefekci szkół

- 26. ks. Zygmunt Wiecki - Liceum i Gimnazjum Zakonu Św. Urszuli
- 27. ks. Józef Szarkowski - Liceum i gimnazjum miejskie
- 28. ks. Czesław Racki - Liceum Handlowe w Gdyni

Kapelani Morscy

29. ks. Wojciech Głowczewski – kapelan Państwowej Szkoły Morskiej (od 21.12.1929)

30. ks. Bolestaw Klementowski (od 20.12.1930)

31. ks. Alojzy Piórkowski (od 15.06.1935)

32. ks. Stanisław Stefaniak (od 15.06.1935)

Księża emeryci

33. ks. Kitzermann Franciszek – em. 1934

34. ks. Lesiński Aleksy – em. 1915

35. ks. Paweł Feliks Wilemski

Księża z innych diecezji – oddelegowani do diecezji chełmińskiej

36. ks. Maurycy Wacław Franciszek Sękwicz – GAL⁴

Kapelani wojskowi

37. kmdr ppor. ks. Mieczysław Miegoń.

(Oksywie, przyłączone w 1925 r. do Gdyni, było główną bazą okrętów Rzeczypospolitej Polskiej i ich zaplecza lądowego, szczególnie portu wojennego.

Na terenie Marynarki Wojennej zorganizowano duszpasterstwo wojskowe.

Początkowo posługa kapelanów Marynarki Wojennej sprawowana była

w kościele św. Michała. Wobec rozwoju Floty i rosnącej kadry, konieczna stała się

budowa kościoła garnizonowego na Oksywiu. Budowano go w latach 1935-1939.

Pierwszą Mszę świętą odprawiono w Święto Wojska Polskiego – 15 sierpnia 1939 r.

Kościół dedykowano Matce Boskiej Częstochowskiej).

B. Zakony

Wyrazem życia religijnego w Gdyni były przybywające tam wspólnoty zakonne.

Podjęmowały się one różnych zadań. Do 1939 r. w Gdyni znajdowało się osiem

domów zakonnych - dwa domy miało Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św.

Wincentego á Paulo (Siostry Szarytki), po jednym zaś: służebniczki wielkopolskie

⁴ Ks. Maurycy Sękwicz został zamianowany proboszczem parafii Gdynia – Port. Kaplica parafii mieściła się w budynku Dworca Morskiego – R. Toczek, *Kalendarium Gdyni 1917 – 1939*, Oficyna Verbi Causa, Gdynia 2010.

(1926 r.), urszulanki (1931 r.), elżbietanki (1932 r.), jezuiti (1935 r.), franciszkanie konwentualni (1936 r.) i siostry sługi Jezusa (1937 r.). Motywem zakładania domów zakonnych w Gdyni był służba młodej, żywiołowo rozwijającej się społeczności miejskiej a także, wobec atrakcyjnego, nadmorskiego położenia Gdyni, umożliwienie wypoczynku osobom zakonnym zamieszkującym w innych częściach kraju.

Rozwijające się miasto stawało przed rosnącymi problemami społecznymi. Siostry Szarytki wybudowały szpital przy placu Kaszubskim (obecnie Szpital Miejski im. Św. Wincentego á Paulo), w którym też pracowały. Podobnie jak Siostry Elżbietanki, Szarytki podjęły się opieki nad dziećmi przedszkolnymi.

Siostry Urszulanki założyły i prowadziły szkołę podstawową, gimnazjum oraz internat dla dziewcząt. Siostry Służebniczki prowadziły żłobek, przedszkole oraz dom dziecka. Siostry sługi Jezusa objęły opieką ubogie kobiety przybywające z różnych stron kraju do Gdyni. Oferowały im miejsca noclegowe w prowadzonym schronisku, a także pomoc w znalezieniu pracy i mieszkania.

Zakony męskie

Ojcowie Towarzystwa jesusowego (ul. Tatrzańska 35)

1. Rektor – o. Konewcki Józef

Ojcowie:

2. o. Bajer Błażej (1887)

3. o. Dubaj Ignacy (ur. 1885)

4. o. Gądek Władysław (1899)

5. o. Sudy Karol (1908)

6. o. Szymkiewicz Edward (1908)

7. o. Ząbek Edmund (1902)

profesorowie laiczni: 5

ojcowie profosi: 8

alumni: 260

Zakon Ojców Mniejszych – Zakon Ojców Franciszkanów (Wzgórze Marszałka Focha)

8. o. Hugolin Czyż

9. o. Wiesław Pelz

bracia – 3

Zakony żeńskie

**Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia Św. Wincentego á Paulo
Stacja w Gdyni-Cisowej**

10. s. Rozalia Hoppe

Dom Św. Wincentego

11. s. Franciszka Berek

12. s. Janina Jakubowska

13. s. Anna Luleczka

14. s. Maria Nowak

15. Ks. Franciszek Dąbrowski – kapelan Sióstr Miłosierdzia

Zgromadzenie Sióstr Elżbietanek

Gdynia-Orłowo – Ambulatorium „Stella Maris”

16. s. Jolanta Przybył i 5 sióstr

Zgromadzenie Sióstr Służebniczek

Oksywie ambulatorium

17. s. Hildegarda Masłek i 12 sióstr

Zgromadzenie Sióstr Urszulanek

Pomorska 34-41

18. m. Alojza Bańkowska – dyr. Gimnazjum i Liceum

19. m. Urszula Bazali - prefekt

20. m. Wincenta Adamska

2 siostry *chorale*

7 sióstr *conversae*

Uczniów w gimnazjum – 222, liceum - 17

2. Polityka okupanta niemieckiego wobec Kościoła katolickiego w Gdyni.

Zwiasunem losu duchowieństwa gdyńskiego był los duchowieństwa polskiego w Wolnym Mieście Gdańsku. Władze WM Gdańska, dokonując wspólnie z III Rzeszą agresji na Polskę, aresztowały 1 września 1939 r. wszystkich duchownych polskiego pochodzenia. Osadzono ich w KL Stutthof⁵ i rozstrzelano.

12.09.1939 r. zapadła decyzja o zlikwidowaniu księży polskich⁶. Już od 6 września 1939 r. na zajętych ziemiach polskich zakazano używania w świątyniach języka polskiego i śpiewania pieśni w języku polskim.

Po zajęciu Gdyni przez Niemców (14.09.1939 r.), a szczególnie po kapitulacji Wojska Polskiego, broniącego Kępy Oksywskiej, mieszkańcy Gdyni (pozbawieni prawnej ochrony ludności cywilnej w czasie działań wojennych), poddani zostali doraźnym represjom. Okupant stosował odwet za patriotyzm, za sukces repolonizacji Pomorza (tzw. „Korytarza”) i powstanie Gdyni. Wraz z represjami wobec gdynian (masowe internowania i wysiedlenia) dokonywano grabieży mienia państwowego i prywatnego oraz niszczone wszelkie symbole Państwa Polskiego.

Dnia 8.10.1939 r. obszar województwa pomorskiego został włączony do III Rzeszy - Okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie. Nuncjusz apostolski w Berlinie, włoski abp Cesare Orsenigo, mianował 5.12.1939 r. administratorem diecezji chełmińskiej obywatela WM Gdańsk, bp. Karla Marię Spletta. Ustanowił on w 1940 r. na terenie diecezji gdańskiej i chełmińskiej komisarzy biskupich, których zakres władzy odpowiadał urzędowi dziekana i obejmował teren powiatu. Mieli oni reprezentować sprawy kościelne i wizytować kościoły na terenie komisariatu. Komisarzem dla Gdyni (w

⁵ Konzentrationslager Stutthof (Zivilgefangenenlager Stutthof, Sonderlager Stutthof, Arbeitserziehungslager Stutthof) – obóz koncentracyjny 36 km od Gdańska. Funkcjonował od 2 września 1939 do 9 maja 1945 r. Był pierwszym i najdłuższym istniejącym obozem tego typu na terenach wchodzących aktualnie w skład Państwa Polskiego. M. Gliński, *Organizacja i struktura obozu Stutthof*, [w:] *Stutthof hitlerowski obóz koncentracyjny*, pod red. D. Steyera, W. Michalaka, E. Szafrąskiej, Warszawa 1988, s. 79-104.

⁶ W. Jastrzębski, *Polityka narodowościowa w Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie (1939-1945)*, Bydgoszcz 1977, s. 179-244.

okresie okupacji niemieckiej Gotenhafen) był członek NSDAP, ks. lic. Karl Knop z Sopotu (członek NSDAP).

Pomorze miało stać się niemieckie. W tym celu, okupant zdecydował zlikwidować wszystkich, którzy utrudniali niemczenie tego terenu, przede wszystkim inteligencję polską w tym duchowieństwo katolickie.

Niemiecki „Komisarz do spraw umocnienia niemczyzny na wschodzie” (Heinrich Himmler – Szef SS) podjął zbrodnicze działania wobec grup ludnościowych uznanych za „niebezpiecznych dla Rzeszy i społeczności niemieckiej”. Jesienią 1939 r. akcja ludobójstwa objęła gdyńską inteligencję czy Żydów. Bezwzględnie eliminowano też (mordowano) nieuleczalnie chorych – szczególnie psychicznie.

Wielu gdynian stało się ofiarami samosądów dokonywanych przez „sąsiadów” Niemców, korzystających z bezkarności a nawet przyzwolenia i pomocy władz. Udział Volksdeutschów⁷ w akcji aresztowań wpłynął na rozmiar zagłady Polaków na Pomorzu jesienią 1939 r. dokonanej – w przypadku gdynian - w wielu miejscach, szczególnie w KL Stutthof i w lasach piaśnickich.

W pierwszej kolejności, do likwidacji kierowano duchownych.

Ograniczono ilość świąt kościelnych. W kwietniu 1940 r. nakazano prowadzenie katechizacji tylko w języku niemieckim. 25.05.1940 r. zakazano nawet używania języka polskiego podczas spowiedzi. Niszczono świątynie, zamieniano na koszary lub magazyny, konfiskowano majątek kościelny. Grabiono dzwony, archiwa i biblioteki. Niszczono cmentarze, krzyże przydrożne, szczególnie te, które posiadały napisy i symbole polskie.

Kogo w Gdyni stracił Kościół?

Kogo Gdynia straciła w Kościele?

⁷ Volksdeutsche (etniczni Niemcy) – określenie stosowane do 1945 r. wobec osób pochodzenia niemieckiego, zamieszkujących poza granicami Niemiec według stanu granic na koniec 1937 r., którzy nie posiadali niemieckiego obywatelstwa (Reichsdeutscher). W czasie II wojny światowej, od 4 marca 1940 r. w ten sposób nazywano obywateli państw, którzy zostali wpisani na niemiecką listę narodowościową – volkslistę i zostali zakwalifikowani do najwyższej kategorii w niej wyszczególnionej. Volksdeutsche tworzyli organizację paramilitarną Selbstschutz (wikipedia.org/wiki/volksdeutsche)

3. Księża diecezjalni parafii gdyńskich 31.08.1939

3.1 Dekanat gdyński

1/ Parafia portowa Najświętszej Maryi Panny Gwiazdy Morza

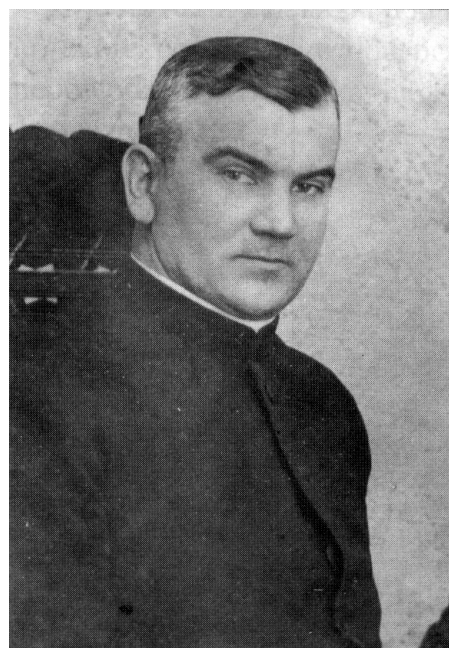

1/ ks. Teodor Emilian Turzyński – kuratus/proboszcz/dziekan dekanatu gdyńskiego † 11.09.1888-11.11.1939

Ksiądz Teodor Turzyński został obywatelem Gdyni z dniem 1 października 1927 r., w wyniku dekretu biskupa diecezji chełmińskiej z 19 września 1927 r. o powierzeniu mu kuracji gdyńskiej.

Stało się to niemal dokładnie 5 lat od rozpoczęcia (29.09.1922r.) budowy pierwszego gdyńskiego kościoła - kaplicy pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny, parafii oksywskiej (od 1926 r. – samodzielnej stacji duszpasterskiej - Kuracji w Gdyni).

Od tego czasu, liczba mieszkańców Gdyni, a więc i liczba wiernych religii rzymskokatolickiej w Gdyni zwiększyła się 10-krotnie. Ks. T. Turzyński został pasterzem ok. 20 tys. wiernych. Kuracja gdyńska stała się największą „parafią” w całej diecezji

chełmińskiej.

Tymczasem kościół kuracji mógł pomieścić najwyżej kilkuset wiernych, więc większość parafian uczestniczyła w Mszach Świętych na zewnątrz kościoła.

Najpilniejszą sprawą do załatwienia była budowa nowego kościoła. Wiosną 1929r. ks. T. Turzyński stanął na czele Komitetu Budowy Kościoła, pozyskując wśród gdynian jak zwykle niezawodnych ofiarodawców. Jeszcze tego samego roku (23.12.1929r.) dokonano konsekracji drugiego gdyńskiego kościoła, dedykowanego Najświętszemu Sercu Jezusa.

Nowy kościół stał się też „sercem Gdyni”. Płomienne kazania ks. T. Turzyńskiego - i „niemal codzienne” nabożeństwa okolicznościowe, głównie patriotyczne, integrowały młodą społeczność gdyńską, podnosiły ją na duchu zarówno poprzez wspieranie rozwoju miasta i portu jak i wobec dotkliwego kryzysu światowego i nienawistnej, antypolskiej, antypomorskiej i antygdyńskiej propagandy niemieckiej i gdańskiej.

Oba kościoły kuracji gdyńskiej, wymagające sprawnej administracji, nie były w stanie służyć w pełni potrzebom religijnym już 30-tysięcznej parafii. Nie mogły też wesprzeć „wielkiej myśli polskiej” (Polski Morskiej) działaniami właściwymi Kościołowi.

„Jeżeli Naród Polski znaczenie morza dla swego rozwoju należycie docenia, to musi znaleźć nie tylko wewnętrzną ale i zewnętrzną formę wdzięczności dla

Opatrzności Bożej" (Andrzej Wachowiak)⁸.

Taką „zewnętrzną formą wdzięczności” miał być kościół utworzonej dekretem biskupa chełmińskiego z 10 stycznia 1931 r. nowej parafii gdyńskiej - Bazyliki Morskiej. Jej proboszczem został ksiądz T. Turzyński, zachowując funkcję proboszcza parafii NMP.

Ks. Turzyński (tak sprawny budowniczy kościoła NSPJ) został współzałożycielem Towarzystwa Budowy Bazyliki Morskiej – a po jego ukonstytuowaniu się – prezesem. Pozyskał poparcie polityczne, moralne i materialne najważniejszych osób w Państwie i Gdyni.

Równocześnie powstały parafie: Najświętszego Serca Jezusa, Najświętszej Rodziny na Grabówku, zaś dotychczasowa kuracja NMP Królowej Polski stała się parafią portową „Stella Maris” („Gwiazda Morza”)

Poza bieżącą dbałością o gdyńskich parafian i gdyńskie świątynie, ks. T. Turzyński był uczestnikiem „niemal codziennych” uroczystości poświęcenia placów budów, nowych budynków, otwieranych instytucji publicznych, przedsiębiorstw, sklepów i warsztatów, statków i obiektów portowych, sztandarów nowopowstałych organizacji gdyńskich. Odprawiał coraz bardziej masowe – wobec narastającego zagrożenia - msze polowe, organizowane podczas różnych świąt i uroczystości państwowych.

Ks. T. Turzyński współpracował z władzami miasta dla rozwoju i dobrobytu Gdyni oraz dla rozwiązania piętrzących się problemów: przewodniczył Miejscowej Radzie Szkolnej, był członkiem Miejskiej Komisji Kulturalno-Oświatowej, Komitetu Rozbudowy Miasta, Związku Towarzystw w Gdyni.

Bardzo aktywnie działał na rzecz powstania cmentarza parafialnego w Gdyni.

Udział Kościoła w życiu publicznym, w tym w strukturach samorządu miejskiego, a nawet w życiu politycznym, był praktyką dość powszechną, ale aktywność ks. T. Turzyńskiego w życiu społecznym młodego miasta zdecydowanie wykraczała poza nią.

Ks. T. Turzyński był animatorem / założycielem / patronem / członkiem władz organizacji społecznych, tak ważnych w życiu i rozwoju miasta, jak :

- Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” (kapelan oddziału gdyńskiego i całej dzielnicy pomorskiej), Polskie Towarzystwo Krajoznawcze Oddział w Gdyni, Towarzystwo Robotników Katolickich, Spółdzielnia Mieszkaniowo-Budowlana Towarzystwa Robotników Katolickich, Komitet Budowy Pomnika Zjednoczenia Ziemi Polskich, Komitet Domu Ludowego w Gdyni, Rybacka Spółdzielnia Przemysłowo-Budowlana z ogr. odp. w Gdyni, Stowarzyszenie Czeladzi Katolickiej, Towarzystwo Pań Miłosierdzia Św. Wincentego á Paulo, Komitet Samowystarczalności Gospodarczej, Komitet obchodów 10-lecia odparcia najazdu Rosji Sowieckiej na

⁸ Ryszard Toczek, *Kościół z morza i marzeń – rzecz o Bazylice Morskiej w Gdyni*, „Rocznik Gdyński” 2016, nr 27; Jerzy Marcinek – Teodor Turzyński (1888-1939) „Rocznik Gdyński” 1983, nr 4; ks. dr Adam Romejko, *Życie religijne w Gdyni*, www.romejko.edu.pl

Polskę, Towarzystwo Śpiewacze „Symfonia”, Społeczny Komitet Opieki nad Pracownikami Umysłowymi i Fizycznymi w Gdyni, Komitet Pomocy dla Bezrobotnych w Gdyni, diecezjalnego oddziału "Caritas" (założyciel), Gdyńskie Towarzystwo Muzyczne.

Czynnie uczestniczył w przygotowaniu i w dorocznych obchodach ważnych uroczystości, takich jak:

Święto odzyskania dostępu do morza (10 lutego)

Obchody imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego

Święto Konstytucji 3 Maja,

Święto/Dni Morza,

Święto Wojska Polskiego – 15 sierpnia,

Święto Odzyskania Niepodległości – 11 listopada,

Tydzień Propagandy Polskiego Związku Zachodniego,

„Dni Oszczędności”,

„Święto Pieśni”,

„Dni Przeciwgruźlicze”.

Od 1.1.1933 – w wyniku powstania nowych parafii, ks. T. Turzyński został dziekanem dekanatu gdyńskiego. Ponadto, uczestniczył w inicjatywach:

został członkiem: Komitetu Wydawniczego w Szkole Morskiej, Instytutu Bałtyckiego w Gdyni, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Gdyni, Sekretarzem Oddziału gdyńskiego Katolickiego Stowarzyszenia im. Piotra Skargi, protektorem Kaszubskiego Komitetu Budowy Koszar w Gdyni, prefektem Prywatnego Gimnazjum Dr. Zegarskiego w Gdyni⁹.

Ksiądz kan. Teodor Turzyński:

był wybitnym kapłanem Kościoła Katolickiego, proboszczem trzech parafii jako ks. dziekan, wspierającym rozwój wszystkich parafii Wielkiej Gdyni. Rozwijał Akcję Katolicką Dekanatu Gdyńskiego m. in. poprzez wydawanie „Gwiazdy Morza”, której był redaktorem. Piastował godność kanonika honorowego kapituły chełmińskiej (1937), współorganizował Kongres Eucharystyczny w Gdyni w 1939 r.

Był wybitnym obywatelem Gdyni. Współtworzył bogate polityczne, gospodarcze i społeczne życie miasta, uczestnicząc w różnych strukturach samorządowych, zawodowych, społecznych czy nawet politycznych. Popierał, wraz z zdecydowaną większością gdyńskich duchownych (i parafian), program narodowej demokracji i stowarzyszenia narodowe, takie jak Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” (kapelan miejski i dzielnicowy) a szczególnie Stronnictwo Narodowe. Przewodniczył gdyńskiej delegacji na pogrzebie Romana Dmowskiego w 1939 r. w Warszawie.

⁹ Ryszard Toczek, *Kalendarium Gdyni*, Oficyna Verbi Causa, Gdynia 2010.

Był wielkim polskim patriotą – współorganizatorem Powstania Wielkopolskiego, sekretarzem Rady Obrony Państwa w 1920 r., członkiem komitetu organizacyjnego „Zaślubin Polski z Morzem” w dniu 10 lutego 1920 r. w Pucku, kawalerem Złotego Krzyża Zasługi i Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski. Zachował godność Polaka w czasie największej próby – w najgorszych pierwszych tygodniach okupacji.

Po zajęciu miasta przez wojska niemieckie, zgłosił się na żądanie okupantów, jako jeden z zakładników gwarantujących bezpieczeństwo Niemców. Niemcy uznali go za odpowiedzialnego za posłuszeństwo ok. 120 osobowej grupy zakładników.

Po kapitulacji Helu (2.10.1939r.), zakładnicy zostali zwolnieni, ale wobec ks. T. Turzyńskiego rozpoczęły się szykany, w tym przesłuchania. Jako ksiądz katolicki, tak zasłużony dla Polski, Pomorza i Gdyni, cieszący się najwyższym autorytetem wśród mieszkańców naszego miasta odczuł, jak bardzo był znienawidzony przez Niemców.

24.10.1939 r., wraz z większością gdyńskich księży diecezjalnych i zakonników został aresztowany, osadzony w KL Stutthof i zamordowany w masowej egzekucji wybitnych Polaków z Gdyni i sąsiednich powiatów w lasach piasniewskich 11.11.1939 r. Nie został rozpoznany wśród ekshumowanych po wojnie ofiar zbrodni piasniewskiej.

ks. Piotr Dunajski †

19.06.1913 – 11.11.1939

I wikariusz

Święcenia kapłańskie przyjął 14.03.1937 r.

Posługiwał jako wikariusz w parafii pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Gdyni i był kapelanem na statku „Batory”. Od 14 do 21.09. 1939 r. był zakładnikiem gdyńskim. Zwolniony, ale wkrótce, (24.10.1939 r.) przesłuchiwany w siedzibie Gestapo¹⁰ na Kamiennej Górze i aresztowany. Po przesłuchaniach wraz z pozostałymi duchownymi przeszedł do *Victoriaschule*¹¹ w Gdańsku. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych – porządkowanie pola walki na Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piasniewskich.

¹⁰ Gestapo – Geheime Staats Polizei – Tajna Policja Państwowa w III Rzeszy.

¹¹ *Victoriaschule* (także: *Viktoriaschule*, *Victoria-Schule*) – dawna szkoła w Gdańsku, miejsce kaźni Polaków we wrześniu 1939 r. Budynek został wzniesiony w latach 1881-1882, przy ulicy Kładki 24/25/26 (dawna ulica Holzgasse) w obrębie Starego Przedmieścia. W dniach 1-15 września 1939 r. Niemcy wykorzystali gmach *Victoriaschule* jako przejściowe więzienie dla Polaków zamieszkałych w Gdańsku. Aresztowani byli bici i maltretowani. Liczbę aresztantów, którzy przeszli przez *Victoriaschule* ocenia się na ok. 3000. Po 15 września 1939 r. więźniów przeniesiono do innych miejsc. Głównie do *Zivilgefängenenlager Neufahrwasser* (Nowy Port) lub do KL Stutthof.

ks. Jan Zakrzewski †
18.01.1909-11.11.1939

II wikariusz

Święcenia kapłańskie przyjął 23.12.1933 r. Postępował jako wikariusz w parafii pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Gdyni. 24.10.1939 r. aresztowany w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze. Po przesłuchaniach wraz z pozostałymi duchownymi przeszedł do *Victoriaschule* w Gdańsku. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych – porządkowanie pola walki na Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piaszniczkich.

ks. Kazimierz Kalisz †
10.07.1908-11.11.1939 r.

III wikariusz

Urodził się w Dębowym koło Radoszek. Uczęszczał do gimnazjum w Brodnicy. Święcenia kapłańskie przyjął 11.06.1938 r. Postępował jako wikariusz w parafii pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Gdyni. Od 14 do 21.09.1939 r. był zakładnikiem gdyńskim. Zwolniony, ale wkrótce (24.10.1939 r.) przesłuchiwany w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i aresztowany. Po przesłuchaniach wraz z pozostałymi duchownymi przepędzony do *Victoriaschule* w Gdańsku. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych – porządkowanie pola walki na Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piaszniczkich.

ks. Jan Bieńkowski †
05.07.1910-11.11.1939

IV wikariusz

Święcenia kapłańskie przyjął 14.03.1937 r. Postępował jako wikariusz w parafii pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Gdyni. Od 14 do 21.09.1939 r. był zakładnikiem gdyńskim. Zwolniony, ale wkrótce, (24.10.1939 r.) przesłuchiwany i aresztowany w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze. Po przesłuchaniach wraz z pozostałymi duchownymi przeszedł do *Victoriaschule* w Gdańsku. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych

– porządkowanie pola walki na Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2 listopada 1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piasńskich.

ks. Mieczysław Żurek †

27.03.1907-11.11.1939

Dyrektor „Caritas” dekanatu gdyńskiego.

Święcenia kapłańskie przyjął 20.12.1930 r. Po święceniach prowadził działalność charytatywną i piastował funkcję dyrektora Caritas w Gdyni.

Po zajęciu miasta przez Niemców, 24.10.1939 był przesłuchiwany w siedzibie Gestapo w Kamiennej Górze. Po przesłuchaniu został zwolniony. Po kilku dniach aresztowany ponownie, dołączył do pozostałych księży swojego dekanatu więzionych w *Victoriaschule* w Gdańsku. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych – porządkowanie pola walki na Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piasńskich.

poprzedni księża parafii

ks. Konrad Piątkowski †

26.11.1903-24.10.1939

Wikariusz parafii w latach 1931-1935. Proboszcz parafii Dąbrówka k. Kamienia Krajeńskiego. Aresztowany 29.09.1939. Przewieziony do obozu przejściowego w Radzimiru, gdzie był torturowany i zmuszony do pracy niewolniczej. Rozstrzelany 24.10.1939 r. w masowej egzekucji w Rudzkim Moście.

2/ Parafia Św. Michała Archanioła – Oksywie

ks. Klemens Przewoski
ks. Tadeusz Danielewicz

poprzedni księża parafii:

ks. Leon Gregorkiewicz †
15.04.1872-11.1939

Proboszcz parafii Święte - aresztowany w październiku 1939 r. Przetrzymany w więzieniach a następnie wywieziony do Klamr k. Chełmna i zamordowany w zbiorowej egzekucji.

ks. Maksymilian Grochowski †
12.12.1869-07.11.1939

Proboszcz parafii Głubczyn. Aresztowany 11.09.1939 r. Przetrzymany w więzieniu w Złotowie a następnie w KL w Pile. Zmarł z wycieńczenia.

ks. Władysław Karpiński †
03.07.1870-16.10.1939

Dziekan dziekanatu Osiek. Aresztowany 13/14.10.1939 r. Zamordowany w zbiorowej egzekucji w lesie Szpęgawskim.

3/ Parafia Najświętszej Rodziny – Grabówek

ks. Alfons Wy siecki
20.08.1905-?

Aresztowany 14.09.1939, osadzony w KL Stutthof, następnie w KL Sachsenhausen i KL Dachau (nr 22370). Zwolniony 31.05.1941. Wyjechał do Norwegii.

ks. Jan Lesiński †
11.07.1908 -8/9.02.1940

Urodzony w miejscowości Słup k. Torunia. Świecenia kapłańskie przyjął 15 czerwca 1935 r. Posługiwał jako wikariusz w Gdyni Grabówku. Od 14 do 21.09. 1939 r. był wraz z innymi zakładnikiem gdyńskim. Zwolniony. Zatrzymany ponownie 2.11. 1939 r. i od 20.11.1939 r. osadzony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie, następnie od 18.01.1940 r. (lub już od połowy listopada 1939 r.) w KL Stutthof, gdzie został zastrzelony¹².

¹² J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1918-1939*, Pelplin 1992, s. 386-388.

ks. Józef Grutzmacher (od 06.02.1939)

ks. Antoni Troszczyński (od 01.04.1939)*

poprzedni księża parafii

ks. Roman Makowski †
27.08.1907-06.11.1939

Proboszcz parafii Topolno. Aresztowany 23.09.1939 r. Uwięziony w Świeciu a następnie zamordowany.

ks. Konstantyn Malinowski †
10.07.1900-16.06.1942

Święcenia kapłańskie przyjął 1925 r. Posługę wikariusza spełniał od 1936 do 1938 r. na Grabówku, następnie we Wronkach koło Brodnicy. Został aresztowany i umieszczony w KL Dachau (numer 22462). Tam zmarł z wycieńczenia 16 czerwca 1942 r.

ks. Antoni Marcinkowski †
27.10.1893-01.11.1939

Ur. się w Toruniu, święcenia kapłańskie przyjął 17.06.1923 r. w Pelplinie.

Po śmierci ks. proboszcza Wojciecha Surmana (1933) został drugim proboszczem parafii pw. Świętej Rodziny.

Ks. A. Marcinkowski dobrze radził sobie na polu duszpasterskim. Zorganizował i prowadził Stowarzyszenie Pań Miłosierdzia, Męskie i Żeńskie Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej oraz Stowarzyszenie Dzieciątka Jezus. Działał także na płaszczyźnie ogólnokrajowej, jako redaktor czasopism katolickich.

W czerwcu 1930 r. powołany został na generalnego sekretarza Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i redaktora "Kierownika Stowarzyszeń Młodzieży" - centralnego organu Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej.

W 1936 r. ks. A. Marcinkowski przeszedł na probostwo w Sarnowie w pow. chełmińskim. Po wybuchu wojny został aresztowany i wywieziony w kierunku Klamry. Z materiałów zebranych przez ks. Antoniego Liedkego wynika, że zamordowany został 1.11.1939 r. przez Selbstschutz w miejscowości Klamry¹³.

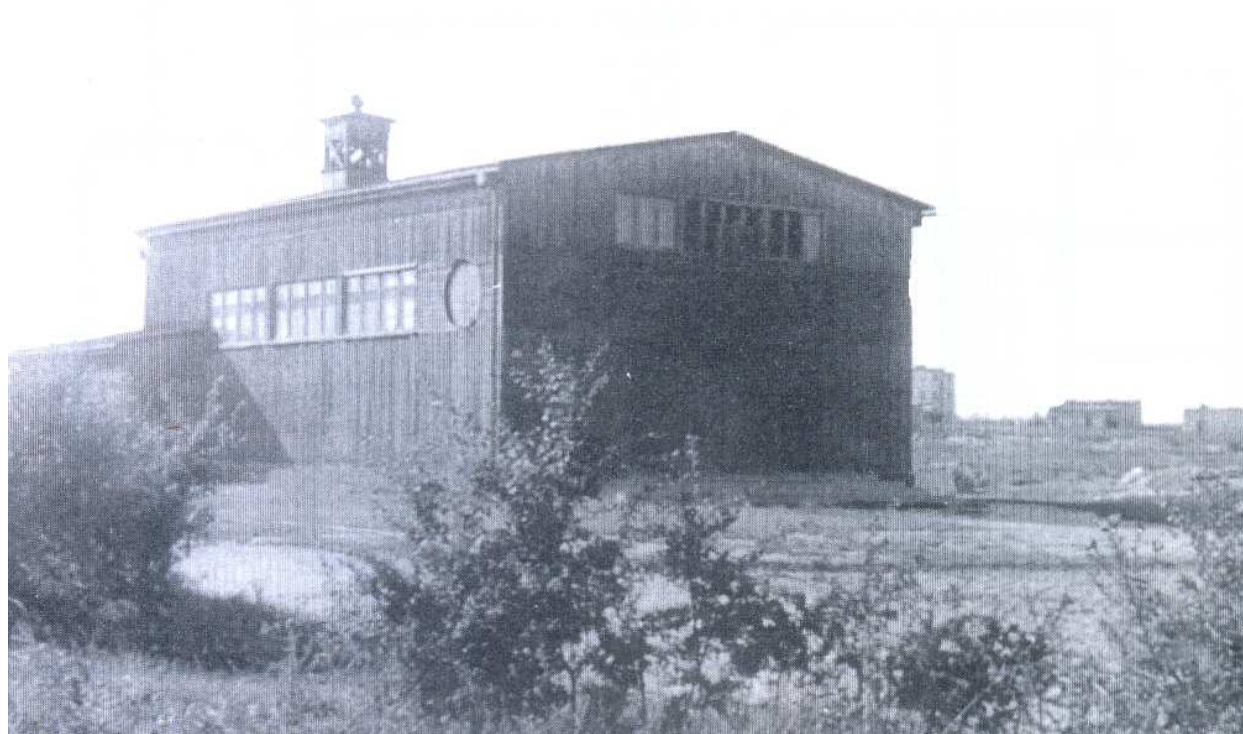
* www.swrodzina.diecezja.gda.pl

¹³ ADP. Konserwatora Diecezjalnego ks. dr. Antoniego Liedkego odnoszące się do II wojny światowej.

ks. Brunon Szymański †**6.10.1905-25.07.1940**

Urodził się w Tucholi, święcenia kapłańskie otrzymał 20.12.1930 r. Na Grabówku jego posługa trwała dość krótko, gdyż młoda parafia nie mogła utrzymać wikariusza. Został wikariuszem w parafii Świecie, gdzie został aresztowany jesienią 1939 r. Osadzony w więzieniu w Świeciu i w Górnej Grupie, następnie w filii KL Stutthof w Nowym Porcie, w KL Stutthof i w KL Grenzdor. Jesienią 1940 r. wywieziony do KL Sachsenhausen, gdzie zmarł z wycieńczenia i chorób.

4/ Parafia Podwyższenia Krzyża Św. – Witomino

ks. Józef Mówiński † 3.03.1903-11.11.1939

Urodził się w Skarlinie, w pow. lubawskim. W latach 1914-1919 był uczniem Collegium Marianum w Pelplinie, w 1922 r. ukończył gimnazjum w Wejherowie. Był uzdolniony muzycznie. Po maturze wstąpił do Seminarium Duchownego w Pelplinie. Święcenia kapłańskie przyjął 27.06. 1926 r. W latach 1926-1932 był wikariuszem w Wąbrzeźnie, od 1.01. 1933 r. - proboszczem w Gdyni Witominie. Jako duszpasterz był bardzo przystępny i towarzyski, co pozwalało mu jednoczyć społeczność lokalną¹⁴.

Od 14 do 21.09.1939 r. był zakładnikiem gdyńskim. Zwolniony, ale wkrótce (24.10.1939 r.) przesłuchiwany w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i aresztowany. Wraz z pozostałymi duchownymi przeszedł do Gdańska - *Victoriaschule*. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych na terenach walk w Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 14.11.1939 r. zamordowany w lasach pańskich.

¹⁴ J. Więckowiak, *Kościół katolicki w Gdyni*, s. 252.

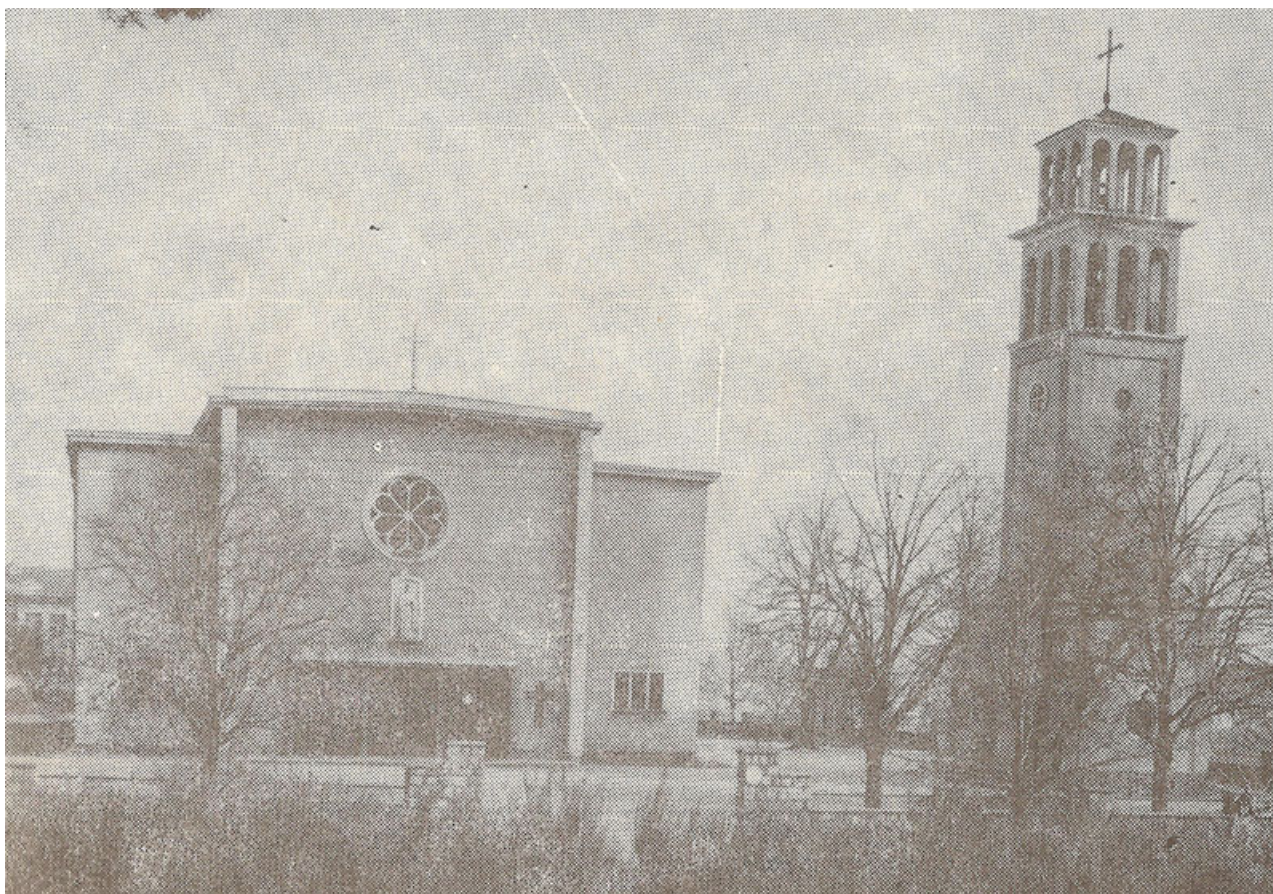
5/ Parafia Św. Mikołaj – Chylonia

ks. Józef Labon

Wzięty do niewoli – osadzony w obozie jenieckim w Stargardzie Szczecińskim – następnie w KL Buchenwald. Zwolniony 8.07.1941.

6/ Parafia Chrystusa Króla – Mały Kack

Poprzedni księża parafii

ks. Stefan Bolesław Radtke †

2.03. 1890-29.10.1940

Urodził się w Dębogórze, jako brat przyszłego pierwszego polskiego wójta Gdyni - Jana Radtke. Do gimnazjum uczęszczał w Wejherowie, maturę zdał w Elblągu. Na początku I wojny światowej był sanitariuszem przy szpitalu wojskowym w Gdyni, a od 1 lipca 1915 r. został powołany do wojska. W 1916 r. dostał się nad rz. Sommą do niewoli francuskiej, z której wrócił w marcu 1920 r. Wstąpił do Seminarium Duchownego w Pelplinie. Święcenia kapłańskie otrzymał 14 czerwca 1924 r. Posługę wikariusza pełnił w Chełmży, Miłobądku, Osiu, Zwiniarzu, Papowie Biskupim, Cekcynie i Łebczu¹⁵.

1 stycznia 1933 r. został proboszczem nowo utworzonej parafii w Małym Kacku - typowej dzielnicy robotniczej, w większości o prowizorycznej zabudowie.

W okresie pięciu lat posługi proboszczowskiej ks. S. Radtke zorganizował życie parafialne, zbudował tymczasowy kościół i plebanię.

¹⁵ ADP. Relacja ks. Kazimierza Strehla z dn. 19.11.1947 r.

13 listopada 1938 r. biskup chełmiński mianował go proboszczem w Rożentalu, w pow. lubawskim. 14 listopada 1939 r. został aresztowany przez Niemców i osadzony w więzieniu w Lubawie. Następnie więziony w Nowym Mieście, Rypinie i w klasztorze karmelitów w Oborach, powiat Rypin, gdzie mógł odprawiać Mszę świętą. 22 lutego 1940 r. został razem z innymi kapłanami – więźniami przewieziony do KL Stutthof, a następnie 5 kwietnia 1940 r. do KL Oranienburg, (numer 21108). Zmarł z wycieńczenia 29 października 1940 r. Ciało ks. Stefana Radtkego zostało sprowadzone przez rodzinę 16 grudnia 1940 r. i pochowane na cmentarzu w Gdyni.

7/ Parafia Św. Andrzeja Boboli – Obłuże

29/ ks. Brunon Olkiewicz † 28.03.1909 -11.11.1939

Święcenia kapłańskie przyjął w Pelplinie 17 grudnia 1932 r. W 1937 r. został proboszczem parafii św. Andrzeja Boboli. Do pomocy duszpasterskiej otrzymał ks. Aleksę Franciszka Gburka. Młodzi, pełni zapału kapłani podjęli się budowy świątyni. Od czerwca 1937 r. przez dwa lata wybudowano nawę kościoła, a w 1938 r., w murach nieukończonej jeszcze świątyni zaczęto sprawować Msze święte. 30 stycznia 1939 r. biskup chełmiński włączył do parafii - Osiedle Nowe Oksywie.

Wybuch wojny światowej przerwał budowę kościoła. Na skutek działań wojennych wewnątrz świątyni uległo częściowemu zniszczeniu. Krzyż misyjny przed kościołem został przez hitlerowców ścięty¹⁶.

Ks. Bruno Olkiewicz został wraz z kapłanami swojego dekanatu przesłuchiwany 24.10.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i aresztowany. Po przesłuchaniach wraz z pozostałymi przepędzony do *Victoriaschule* w Gdańsku. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych – porządkowanie pola walki na Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piaśnickich.

poprzedni księża parafii

ks. Franciszek Priss †

04.09.1904-01.11.1939

Proboszcz parafii Ostrowite. Aresztowany w październiku 1939 r i osadzony w więzieniu w Chojnicach – a następnie rozstrzelany w zbiorowej egzekucji na Polach Imielskich.

ks. Aleksy Franciszek Gburek †

18.03.1911-27.10.1939

Wikariusz parafii Stężyca. Aresztowany we wrześniu 1939 r., osadzony w obozie przejściowym w Borowie a następnie wywieziony do lasu Kaliskiego i zamordowany.

¹⁶ J. Więckowiak, *Kościół katolicki w Gdyni*, s. 273.

8/ Parafia Przemienienia Pańskiego – Cisowa

ks. Anstazy Fierek †

18.03. 1904-14.11.1939

Urodził się w Mosnej. Święcenia kapłańskie przyjął 21.07.1929 r. Jako wikariusz posługiwał rok w Drzycimiu, a w latach 1930-1933 w Lisewie, 1933-1936 w Gdyni Grabówku. W 1936 r. został proboszczem w Gdyni Cisowej.

Ks. A. Fierek, oprócz aktywności duszpasterskiej, prowadził działalność społeczną, która ujawniła się podczas patriotycznych festynów parafialnych i dożynek kaszubskich. Działalność duszpasterska i narodowa, a w tym przynależność do Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół" były powodem

zatrzymania ks. A. Fierka i aresztowania (2.11.1939 r.) wraz z innymi kapłanami gdyńskimi.

Ks. A. Fierek został zamordowany 14.11.1939 r. w lasach piąśnickich.

ks. Leon Rompca †
2.04.1910-11.11.1939

Święcenia kapłańskie przyjął 14.03.1937 r. Posługę wikariusza spełniał w parafii w Gdyni Cisowej.

Został wraz z kapłanami przesłuchany 24.10.1939 w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i po przesłuchaniu - aresztowany. Wraz z pozostałymi osądzony w *Victoriaschule* w Gdańsku. Brał udział w niebezpiecznych robotach przymusowych – porządkowanie pola walki na Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piaśnickich.

9/ Parafia wojskowa p.w. NMP Królowej Polski

kmdr ppor. ks. Władysław Miegoń † **30.09.1892-15.10.1942**

Urodził się w Samborcu koło Sandomierza. W 1902 r. rozpoczął naukę w Męskim Progimnazjum w Sandomierzu. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1908 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Sandomierzu. Święcenia kapłańskie otrzymał 2.02. 1915 r. Posługę wikariusza rozpoczął 24.02.1915 r. w Iwaniskach, a następnie był w Bodzentynie, w Głowaczowie, Staszowie i Iłży. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zwrócił się o skierowanie do Sił Zbrojnych i otrzymał przydział

do Marynarki Wojennej i stopień kapitana marynarki od 1.06. 1919 r.

Początkowo pełnił służbę w Batalionie Morskim w Modlinie, później w Aleksandrowie Kujawskim. 10 lutego 1920 r. brał udział w Zaślubinach Polski z Morzem w Pucku. W kwietniu został kapelanem i oficerem oświatowym Komendy Portu Wojennego Puck, a w lipcu kapelanem Pułku Morskiego. Uczestniczył w walkach 1 Batalionu Morskiego podczas wojny polsko-bolszewickiej, za co marszałek Józef Piłsudski odznaczył go Krzyżem Srebrnym Orderu *Virtuti Militari*. Został też odznaczony Krzyżem Walecznych. Pod koniec 1920 r.

powrócił na stanowisko kapelana Komendy Portu Wojennego Puck, od 1924 r. - Komendy Portu Wojennego Gdynia. 29.05.1921 r. dokonał poświęcenia terenu budowy tymczasowego portu wojennego i przystani dla rybaków¹⁷ w Gdyni. W latach 1929-1933 odbył studia z zakresu prawa kanonicznego na KUL w Lublinie. Do 1932 r. był kierownikiem Rejonu Duszpasterstwa w Lublinie.

1.01.1934 r. awansował na stopień komandora podporucznika i został kapelanem Dowództwa Floty, pełniąc jednocześnie obowiązki kapelana Komendy Portu Wojennego. W 1936 r. brał udział w uroczystościach pogrzebowych gen. dyw. Gustawa Orlicz-Dreszera.

W 1938 r. zainicjował budowę kościoła garnizonowego na Oksywiu. Podczas kampanii wrześniowej uczestniczył w walkach Lądowej Obrony Wybrzeża. 19 września 1939 r. dostał się do niewoli. Przebywał kolejno w obozie dla rannych w Schleswig-Holstein, Oflagu IX C Rothenburg i KL Buchenwald (nr 1140). 7 lipca 1942 r. został przewieziony do KL Dachau (nr 21 223) i zmuszony do katorżniczej pracy. Skrajnie wyczerpany zachorował na tyfus i zmarł 15.10.1942 r.

13.06. 1999 r. papież Jan Paweł II beatyfikował ks. kmdr. ppor. Władysława Miegonia w grupie 108 błogostawionych męczenników¹⁸.

¹⁷ Ryszard Toczek, *Kalendarium Gdyni*, Oficyna Verbi Causa, Gdynia 2010.

¹⁸ Ks. T. Kaczmarek, *Światta w ciemności. Męczennicy 1939-1945*, Włocławek 2000, s. 81.

3.2. Księża posługujący w instytucjach publicznych

ks. Józef Szarkowski

12.12.1908- 2006

Urodził się w Glinkach k. Koronowa. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w Biskupim Seminarium Duchowym w Pelplinie. Przyjął święcenia kapłańskie 23.12.1933r.

Wikariusz parafii NMP, kapelan morski na transatlantykach „Kościuszko” i „Pułaski”, kapelan ZHP, prefekt Państwowej Szkoły Morskiej i Liceum Plastycznego, prezes Polskiego Związku Zachodniego w Gdyni. Na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie uzyskał tytuł mgr filozofii. Aresztowany we wrześniu 1939 r. – osadzony w KL Stutthof (nr 2689). Po 10 miesiącach zwolniony – przebywał do końca wojny w Falenicy.

ks. Czesław Racki †

14.02.1908-11.11.1939

Święcenia kapłańskie przyjął 19 grudnia 1931 r.

Posługę wikariusza spełniał od 1938 r. w Gdyni Grabówku. Był jednocześnie prefektem w Gdyni.

24.10.1939 r. aresztowany w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze. Po przesłuchaniach wraz z pozostałymi zatrzymany w *Victoriaschule* w Gdańsku. Brał udział w porządkowaniu Westerplatte, a następnie skierowany do filii KL Stutthof w Nowym Porcie. 2.11.1939 r. przewieziony do KL Stutthof, a 11.11.1939 r. zamordowany w lasach piąśnickich.

3.3 Kapelani zakonów

ks. Jan Jakubowski †

9. 05.1904-11.11.1939

Wikariusz w parafii w Kościerzynie, następnie kapelan Domu Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo w Gdyni Babich Dołach/Oksywiu¹⁹.

10/11 listopada 1939 r. aresztowany i wywieziony na miejsce straceń i zamordowany w lasach piąśnickich.

¹⁹ W. Szulist, *Martyrologium duchowieństwa katolickiego*, cz. II, s. 285; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium*, s. 97; K. Przewoski, *Okupacyjne wspomnienia proboszcza z Oksywia*, "Rocznik Gdański" 1989, nr 9, s. 330.

Ks. Zygmunt Baltazar Wiecki

6.01.1908-4.03.1972

Aresztowany 14.09.1939 – przebywał w Victoriaschule w Gdańsku, następnie na Westerplatte-Ruckenau (roboty rolne). Osadzony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie a następnie w KL Stutthof-Grensorf (nr 2735). W okresie 10.04.1940-13.12.1940 – KL Sachsenhausen-Oranienburg (nr 21243) a następnie w KL Dachau (nr 22700) – do wyzwolenia obozu 29.05.1945 r.

3.4 Kapelani morscy

ks. Waław Maurycy Franciszek Sękwicz †

17.09. 1889 – 16.12.1939

Pochodził z Sieniawy pod Przeworskiem, w woj. podkarpackim. W wieku 14 lat emigrował do Stanów Zjednoczonych. Wrócił do Europy i studiował teologię we Fribourgu w Szwajcarii, gdzie 20.07.1919 r. przyjął święcenia kapłańskie. Następnie wyjechał do Kanady i w diecezji Regina posługiwał w parafii niemieckiej. Później przeniósł się do diecezji Manchester w USA i posługiwał wśród Polaków jako proboszcz w parafii Martinsburg, a potem Claremont.

Po 15 latach pracy w Ameryce, w 1937 r. przybył do Gdyni

jako dziennikarz i korespondent "Kurierza Bostońskiego"²⁰. 18.07.1937 r. bp Wojciech Okoniewski mianował go pierwszym proboszczem portowym w Gdyni²¹.

Z 29/30.08.1939 r. aresztowany przez Niemców, a następnie zwolniony ze względu na posiadane obywatelstwo USA. 11.11.1939 r. znowu aresztowany koło Wrześni. Przebywał w więzieniu we Wrześni i KL Posen, gdzie został zamordowany 16.12.1939 r.²².

ks. Stanisław Stefaniak †

8.05.1910-29.06.1942

Urodził się w Pleszewie, święcenia kapłańskie przyjął 15.06.1935 r. Od lipca 1939 r. był proboszczem parafii portowej w Gdyni²³. Jesienią 1939 r. uwięziony został w Gdańsku, podobnie jak inni duchowni przeszedł przez KL Stutthof, KL Sachsenhausen i KL Dachau (nr 27180), gdzie został zamordowany w transporcie inwalidów z 28.05.1942 r. Urzędowa data śmierci – 29.06.1942 r.²⁴.

ks. Alojzy Piórkowski †

1905 – 11.11.1939

Pierwszy Kapelan portowy (od 04.1936r.). Kapelan na m/s „Batory”. Zamordowany w lasach piaszniczych 11.11.1939 r.

Poprzedni kapelani morscy

ks. Chodziński Józef †

7.04.1904-27.12.1943

Proboszcz parafii Szemud – były kapelan na m/s „Batory”. Aresztowany jesienią 1939 r. Więziony w KL Stutthof. Zwolniony. Aresztowany ponownie 03.05.1943 – oskarżony o przynależność do „Gryfa Pomorskiego”. Osadzony w KL Stutthof a od 04.02.1944 r. w KL Mauthausen – Gusen gdzie zginął.

Ks. Alfons Franciszek Górny †

28.04.1904-16.10.1939

Prefekt Państwowej Szkoły Morskiej i kapelan „Daru Pomorza” – od 09.1931.

²⁰ M. Gawron, *Zeszyty Gdyni* Nr 12 s.156.

²¹ "Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej" 1937, nr 9-10, 797; "Echo", nr 198, z dn. 18.07.1937 r., s. 5; J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej*, s. 76.

²² W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa*, t. 2, s. 252; J. Więckowiak, *Kościół katolicki w Gdyni*, s. 387.

²³ J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej*, s. 76.

²⁴ W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium*, s. 106.

Kapelan na m/s „Batory”, następnie proboszcz parafii Szemud. Aresztowany jesienią 1939 r. Osadzony w KL Stutthof. Zwolniony, ponownie aresztowany 03.05.1943 za przynależność do ruchu oporu („Gryf Pomorski”). Osadzony w KL Stutthof a od 04.02.1944 – w KL Mauthausen-Gusen, gdzie katorżniczo pracował w kamieniołomach. Zmarł z wycieńczenia 27.12.1944 r.

ks. Brunon Echaust †
27.09.1909-22.10.1939

Wikariusz parafii Nowe n/Wistą. Aresztowany (prawdopodobnie) 21.10.1939. Przetrzymany w więzieniu w Nowem, wywieziony w miejsce masowych egzekucji w Mniszku/Górnej Grupie i rozstrzelany

3.5 Księża emeryci/rezydenci

ks. Franciszek Kietzermann †
10.08.1868-11.11.1939

Przesłuchiwany w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze 24.10. 1939 r. - wraz z innymi duchownymi. Aresztowany, więziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie, 2.11. 1939 przewieziony do KL Stutthof stamtąd wywieziony do lasów piaszniczkich i zamordowany w masowej egzekucji.

ks. Aleksy Lesiński †
14.07.1876-18.07.1942

Aresztowany 05.04.1942 a następnie przewieziony do KL Stutthof, gdzie został zamordowany.

ks. Paweł Feliks Wilemski †
22.05.1893-11.11.1939

Urodził się w Rumienicy, święcenia kapłańskie przyjął 23.12.1933 r. Posługiwał jako wikariusz w Chełmży, Wąbrzeźnie i Brodnicy. Rektor Kościołów w Kiełpinach, Cielętach, Legbądzie. Proboszcz parafii w Gostycynie, Zblewie, Wałdowie i Wielkiej Łące. Na emeryturze mieszkał w domu Księży Emerytów w Zamartem, a następnie w Orłowie²⁵.

2.11.1939 r. aresztowany i osadzony w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony i 14.11.1939 r. zabity w lasach piaszniczkich.

²⁵ W. Szulist, *Martyrologium duchowieństwa katolickiego*, cz. II, s. 285; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium*, s. 108; K. Przewoski, *Okupacyjne wspomnienia proboszcza z Oksywia*, "Rocznik Gdański" 1989, nr 9, s. 330.

4. Domy zakonne (męskie)

4.1 Franciszkanie

o. Anatol Antoni Stanisław Gałucha †

29.04. 1911-14.02.1940

Urodził się w Mietniowie koło Wieliczki. Do 1927 r. uczęszczał do Gimnazjum w Wieliczce. Wstąpił do franciszkanów konwentualnych we Lwowie. Podczas obłóczyn w habit zakonny 14.09.1927 r. nadano mu imię Anatol. Tego samego dnia rozpoczął nowicjat, a 15.09.1928 r. złożył profesję zakonną.

W latach 1928-1932 uczył się w prowadzonym przez franciszkanów konwentualnych niższym seminarium we Lwowie. W latach 1932-1934 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Krakowie. 1.06.1934 złożył profesję wieczystą, a 5.06. 1937 r. przyjął święcenia kapłańskie.

Posługiwał we Lwowie. W grudniu 1937 r. udał się do klasztoru w Niepokalanowie, redakcji wydawanego tam dziennika pt. "Mały Dziennik". Od 4.01.1938 r. został zastępcą redaktora naczelnego o. Mariana Antoniego Wójcika w redakcji "Małego Dziennika". Trzykrotnie brał udział w kapitule konwenckiej wspólnoty franciszkańskiej w Niepokalanowie (4.01.1938, 16.01.1938 i 4.05.1938 r.)²⁶.

O. Anatol Gałucha był rekolekcjonistą. Głosił nauki m.in. w Kaskach (1938 r.), dla dzieci w Paprotni (1938 r.), nowennę do św. Franciszka dla franciszkanów konwentualnych w Gdyni (1939 r.). W okresie od 14 do 19.04.1939 r. posługiwał za chorego wówczas proboszcza w Kozłowie Biskupim koło Sochaczewa.

10.05.1938 r. przeniesiony został z Niepokalanowa do Gdyni, gdzie objął stanowisko prokuratora klasztoru i prefekta szkoły.

14.09.1939 r. został aresztowany przez Niemców i więziony przez kilka dni w Gdyni, skąd po kilku dniach zwolniony. W gdyńskim klasztorze pozostał do 20.09.1939 r., a następnie wyjechał z Gdyni z gwardianem, o. Hugolinem Czyżem i od 14.11.1939 r. przebywał w klasztorze franciszkańskim w Skarżysku Kamiennej, w Generalnej Gubernii²⁷. Tam został ekonomem klasztoru.

Franciszkanie konwentualni ze Skarżyska Kamiennej cieszyli się tam dużym autorytetem. W październiku 1939 r., mieszkańcy Skarżyska Kamiennej i okolicznych miejscowości założyli konspiracyjną organizację "Orzeł Biały". Do organizacji należeli zakonnicy franciszkańscy, a w tym o. Anatol Gałucha. W klasztorze był tajny skład broni oraz odbywały się spotkania konspiracyjne. Po denuncjacji, Niemcy aresztowali 6.02.1940 r. siedmiu franciszkanów konwentualnych. Razem z około 370 mieszkańcami miasta wywiezieni 14.02.1940 r. do okolicznych lasów zwanych Borem pod Skarżyskiem i tam rozstrzelani²⁸.

²⁶ AFMG. Instytut Franciszkański Wyższe Seminarium Duchowne OO. Franciszkanów Łódź - Łagiewniki. Teczki osobowe nr 18, o. Anatol Gałucha nr 189. Com. Ord. F.M.C. 1942, 17/18.

²⁷ Generalna Gubernia (obszar utworzony 26.10.1939 r. z terenów RP nie wcielonych do III Rzeszy i do ZSRR – okupowany i administrowany przez III Rzeszę).

²⁸ Ł. Janecki, *Słownik biograficzno-bibliograficzny polskich franciszkanów konwentualnych zamordowanych i tragicznie zmarłych w latach 1939-1945, Niepokalanów 2016, s. 223-224.*

br. Maciej Maria Franciszek Gruszka †**1.01.1912-12.02.1941**

Urodził się w Jabłownicy Polskiej, w pow. brzozowskim na Podkarpaciu. W habit franciszkański obleczone został 5.05.1933 r., profesję zakonną złożył 21.07.1935 r.²⁹.

Od 1938 r. w Gdyni. 14.09.1939 r. aresztowany przez Niemców i osadzony w KL Stutthof, gdzie spędził kilka tygodni. Na początku maja 1940 r. wywieziony został do KL Sachsenhausen, potem do KL Mauthausen-Gusen, gdzie został zastrzelony 12.02.1941 r.³⁰.

o. Henryk Witold Jamróg †**19.09.1912-11.11.1939**

Urodził się w Leżajsku. W 1928 r. ukończył Państwowe Gimnazjum im. Króla Stanisława Leszczyńskiego w Jaśle i zgłosił się do Zakonu OO Franciszkanów we Lwowie. Oblóczony w habit franciszkański został 1.09.1928 r. Nadano mu imię Henryk. Profesję zakonną złożył we Lwowie 2.09.1929 r. W 1934 r. rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Krakowie. Dla współbraci i kolegów był uczynny i grzeczny³¹.

29.05.1938 r. w Krakowie otrzymał święcenia kapłańskie z rąk bp. Stanisława Rosponda. Po święceniach skierowany został na pierwszą placówkę do klasztoru w Gdyni. Jako neoprezbiter odpowiedzialny był w klasztorze, jako dyrektor i promotor Rycerstwa Niepokalanej, a także przez krótki czas był kapelanem więziennym w Gdyni. Był też rekolekcjonistą, m.in. prowadził nowennę do Niepokalanej u franciszkanów konwentualnych w Gdyni i parafii pw. Przemienienia Pańskiego w Gdyni Cisowej.

Posługa duszpasterska o. Henryka Jamróga przerwana została po zajęciu Gdyni przez Niemców we wrześniu 1939 r. Z relacji gwardiana klasztoru franciszkańskiego w Gdyni o. Stanisława Frejlicha wiadomo, że: *O. Henryk Jamróg był dwa razy aresztowany. W klasztorze franciszkańskim przed aresztowaniem odbywała się medytacja z udziałem ojców i braci. Pod koniec medytacji rozeszła się pogłoska, że gestapo zbliża się do klasztoru. Wtedy o. Henryk przebrał się w ubranie cywilne. Na ulicy spotkał jakąś rzekomo cywilną osobę. Zaprowadziła go do swego mieszkania. Gwardian, o. Hugolin Czyż i o. Anatol Gałucha wyjechali. O. Henryk Jamróg został w Gdyni. Pierwszy raz aresztowany został w kinie. Nie miał dokumentów. Ludzie przynieśli mu dokumenty. Po jakimś czasie został aresztowany po raz drugi. Wywieziony do Stutthofu razem z dwoma kapłanami diecezjalnymi.*

²⁹ AFMG. *Sacrum Poloniae Milenium*, Rzym 1965, tom XI, s. 319; s. 442.

³⁰ Ł. J. Staniszewski, *Bracia Mniejsi Konwentualni*, s. 98, 116.

³¹ Archiwum OFMCov. w Gdyni. Relacja o. Cezara Czesława Barana, z dn. 5.05.1987 r.

Ze Stutthofu wywieziony z innymi kapłanami do Piaśnicy. Tam został zamordowany w miejscowości Piaśnica 11 listopada 1940 r. z rąk hitlerowskich okupantów³². Po II wojnie światowej ekshumowano pochowanych kapłanów. Dziesięciu rozpoznano, jednym z nich był o. Henryk Jamróg³³.

br. Florian Masłowski †

15.07.1902- ?

Habit franciszkański przyjął 12.08.1928 r., profesję zakonną złożył 18 września 1930 r. O jego życiu zachowało się bardzo mało informacji. W Warszawie pracował jako zakrystian. Zastępował jako dobry krawiec. We wrześniu 1939 r. posługiwał jako zakrystian w Gdyni.

W jesieni 1939 r. wysiedlony został z Gdyni do Warszawy. Ponieważ nie posiadał żadnych dokumentów, nie mógł zorganizować sobie życia w okupacyjnych warunkach. W niewyjaśnionych okolicznościach został zastrzelony. Rozpoznano zamordowanego, jako znajomego z okresu pobytu Br. Floriana w Warszawie przed wojną, jednak ciało zostało zabrane zanim zjawili się zakonnicy, by pochować brata³⁴.

o. Wojciech Jan Topoliński †

23.04.1885-19.04.1940

Urodził się w Papowie Biskupim na Pomorzu. W latach 1900-1902 uczył się w szkole prowadzonej przez oo. Redemptorystów w Tuchowie. W lipcu 1901 r. przyjął sakrament bierzmowania z rąk bp. Leona Wałęgi w Tuchowie. Latem 1902 r. rozpoczął nowicjat u oo. Redemptorystów w Mościskach, ale szybko zrezygnował nie czując się zbyt dobrze w tym zgromadzeniu. W 1903 r. napisał prośbę o przyjęcie do zakonu franciszkanów z postanowieniem późniejszej pracy na misjach zagranicznych. Przez kilka lat studiował w Polsce, a następnie został przyjęty do amerykańskiej Prowincji św. Antoniego w USA, gdzie później pracował. W latach 30. XX w. przyjechał do Włoch i objął urząd postulatora do spraw kanonizacyjnych w Rzymie. Przeprowadził procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne polskich świętych³⁵. W 1939 r. powrócił do

³² AFMG. *Elenchus*, 1939, s. 103; Relacja o. Jerzego Wierdaka, z dn. 5.05.1959 r.; Relacja o. Stanisława Frejlicha, z dn. z 12 i 13.12.1966 r.; *Martyrologium OO. Franciszkanów w drugiej wojnie światowej*, Warszawa 1969, s. 75.

³³ Ł. Janecki, *Słownik biograficzno-bibliograficzny*, s. 307-309; Ks. F. Stopniak, *Duchowni polscy zamordowani w obozie koncentracyjnym Stutthof w latach 1939-1945*, s. 277.

³⁴ Tamże, s. 98.

³⁵ AFMG. Instytut Franciszkański Wyższe Seminarium Duchowne OO. Franciszkanów Łódź - Łagiewniki. Teczki osobowe nr 67, o. Wojciech Topoliński 751; *Elenchus* 1904, s. 10 (Fr. Joannes Adalbertus Topoliński, pro Provincia Americana, n. 1885, i. 1903 Aspirans); *Elenchus* 1905, s. 20 (Fr. Adalbertus Topoliński, pro prov. Americana stud. I. a. Philos. n. in Biskupi Papów 1885, i. 1903, p. 1904); *Elenchus* 1906, s. 20 (Fr. Joannes Adalbertus Topoliński, pro Provincia Americana, stud. II. a. Philos. n. in Biskupi Papów 1885, i. 1903, p. 1904); *Elenchus* 1935, s. 187 (Topoliński Adalbertus nat. 23 apr. 1885, adscr. Prov. S. Antonii, rof. 3 dec. 1904, resid. Romae; sac. Dr Phil., Dr et Mag. S. Theol. Lector Theol. Fundam. Poenitentarius Apost.).

Polski, do swego krewnego o nazwisku Boniecki, który mieszkał przy ul. 10 Lutego w Gdyni³⁶.

Po zajęciu Gdyni przez Niemców we wrześniu 1939 r., wkrótce aresztowany został przez Gestapo w Tczewie i więziony około pół roku w Sztumie. Z relacji o. Józefa Mizgajskiego, naocznego świadka, wiadomo że został zamordowany 19.04.1940 r.

4.2. Jezuiti

o. Błażej Blajer †

9.01.1885-14.11.1939

Urodził się w Tuligłowach koło Jarosławia. Wstąpił do Towarzystwa Jezusowego w Prowincji Polski Południowej. Był profesorem filologii klasycznej w Prywatnym Męskim Gimnazjum i Liceum Ojców Jezuitów w Gdyni Orłowie, byłym profesorem filologii klasycznej i prefektem gimnazjum w Chyrowie. Prześluchiwany, wraz z innymi jezuitami, 24.10.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, 25.10.1939 r. uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piaśnickich i zamordowany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).

kl. Jan Borysiak †

8.07. 1914- 11.11.1939

Urodził się w Seroczynie koło Sokółowa Podlaskiego. Wstąpił do zakonu OO Jezuitów w Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej. Scholastyk, wychowawca w Prywatnym Męskim Gimnazjum i Liceum Ojców Jezuitów w Gdyni Orłowie. Prześluchiwany, wraz z innymi jezuitami 24.11.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, 25.10. 1939 r. uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piaśnickich rozstrzelany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).

o. Jan Brodowski †

20.02.1910-14.11.1939

Urodził się w Jeziornej koło Tomaszowa Lubelskiego. Wstąpił do Towarzystwa Jezusowego w Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej Sl. Wykładowca filologii i teologii oraz kaznodzieja w Prywatnym Męskim Gimnazjum i Liceum Ojców Jezuitów w Gdyni Orłowie. Prześluchiwany, wraz z innymi jezuitami 24.10.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piaśnickich i zamordowany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).

³⁶ AFMG. Relacja br. Kosmy Kassa, z dn. 13.08.1964 r.

o. Józef Czudek †**15.09.1883-?**

Urodził się w Gułdowach koło Cieszyna. Wstąpił do Zakonu OO Jezuitów 8.08.1900 r. w Starej Wsi. Świecenia kapłańskie otrzymał 22.06.1913 r. w Krakowie.

W latach 1906-1908 studiował filozofię w Nowym Sączu, w latach 1910-1914 - teologię w Krakowie. W latach 1908-1910 był profesorem języka łacińskiego i matematyki w Chyrowie, a później Pisma Świętego i języka hebrajskiego na Wydziale Teologicznym w Czechowicach (1917-1918), Starej Wsi (1918-1919) i Krakowie (1920-1924); w latach 1924-1927 - prefektem małego Seminarium w Chełmie Lubelskim, profesorem języka łacińskiego i greckiego w gimnazjum wileńskim (1927-1936), Pińsku (1936-1937), w latach 1937-1938 - profesorem języka łacińskiego i greckiego w gimnazjum w Gdyni, a od 1938 r. w Chyrowie. Na początku II wojny światowej wyjechał do Cieszyna, a potem do Czechowic, gdzie został 10.04.1940 r. aresztowany i wywieziony przez Gestapo do więzienia w Bielsku i Sosnowcu, następnie do KL Dachau, stamtąd do KL Mauthausen-Gusen, gdzie wykonywano więźniów pracą w kamieniołomach. Gdy po kilku miesiącach powrócił do KL Dachau (numer obozowy 14627) zupełnie wyczerpany zmarł.

o. Czesław Głowa †**20.07.1909-14.11.1939**

Urodził się w Twardej koło Opoczna. Wstąpił do Towarzystwa Jezusowego w Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej. Nauczyciel i wychowawca w Prywatnym Męskim Gimnazjum i Liceum Ojców Jezuitów w Gdyni Orłowie. Przesłuchiwany, wraz z innymi jezuitami 24.10.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, 25.10.1939 r. uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piąśnickich i 11.11.1939 r. zamordowany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11.1939 r. w lasach koło Stegny).

o. Józef Konewecki †**21.12.1893-14.11.1939**

Urodził się w Kwaszynie w pow. pińskim. Wstąpił do Towarzystwa Jezusowego w Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej. Rektor Kolegium Księży Jezuitów i dyrektor Prywatnego Męskiego Gimnazjum i Liceum Ojców Jezuitów w Gdyni Orłowie, były profesor historii i harcerstwa w gimnazjum Świętego Kazimierza w Wilnie, były wychowawca i nauczyciel historii i geografii w Wilnie i Chyrowie.

Aresztowany 14.09.1939 r. Zwolniony po tygodniu. Przesłuchiwany wraz z innymi jezuitami 24.10.1939 r. w

siedzibie Gestapo w Kamiennej Górze i tam ponownie aresztowany. 25.10.1939 uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piasńnickich i 11.11. 1939 r. zamordowany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).

br. Julian Mojkowski †

8.02.1883- 14.11.1939

Urodził się w Mojkach. Wstąpił do jezuitów w Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej. Ogrodnik domu zakonnego Ojców Jezuitów w Gdyni Orłowie, były ogrodnik w klasztorach w Zakopanem, Czechowicach, Starej Wsi, Stanisławowie, Krakowie, Nowym Sączu. Prześluchiwany, wraz z innymi jezuitami 24.11.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, 25.10.1939 r. uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piasńnickich i zamordowany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).

br. Teodor Leon Tadeusz Podobiński †

11.09.1883-25.10.1939

Urodził się w Koronowie koło Bydgoszczy. 18.12.1922 r. wstąpił do zakonu oo Jezuitów w Starej Wsi. Był utalentowanym rysownikiem i malarzem. W połowie 1923 r. pomagał bratu zakonnemu Wojciechowi Pieczonco przez sześć miesięcy przy układaniu mozaiki Dobrego Pasterza w bazylice Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie. Malował też kaplicę w kurii generalnej w Rzymie. W latach 1937-1938 był sekretarzem w gimnazjum w Gdyni. Zmarł 25.10.1939 r. we Wrocławiu³⁷.

o. Karol Sudy †

10.01.1908-14.11.1939

Urodził się w Pęchowcu koło Sandomierza. W 1925 r. wstąpił do jezuitów. Świecenia kapłańskie przyjął 1936 r. Był wykładowcą religii i propedeutyki filozofii w gimnazjum i liceum jezuitów w Gdyni Orłowie. Prześluchiwany, wraz z innymi jezuitami 24.10.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, 25.10.1939 r. uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11. 1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piasńnickich i zamordowany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).

³⁷ Encyklopedia, s. 520; J. Więckowiak, *Kościół katolicki w Gdyni*, s. 316.

br. Wojciech Wątróbski †**8.04.1917-14.11.1939**

Urodził się w Bliznem koło Brzozowa. Wstąpił do jezuitów w Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej. Był kucharzem domu zakonnego w Gdyni. Prześluchiwany, wraz z innymi jezuitami 24.10.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, 25.10.1939 r. uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony do Piaśnicy i zamordowany (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).

o. Edmund Ząbek †**9.09.1902 r.-14.11.1939**

Urodził się w Czechowicach. Wstąpił do Towarzystwa Jezusowego w Prowincji Wielkopolsko-Mazowieckiej. Był wykładowcą przedmiotów przyrodniczych w Prywatnym Męskim Gimnazjum i Liceum Ojców Jezuitów w Gdyni Orłowie. Był nauczycielem w gimnazjum jezuickim w Wilnie. Prześluchiwany, wraz z innymi jezuitami 24.10.1939 r. w siedzibie Gestapo na Kamiennej Górze i tam aresztowany, 25.10.1939 r. uwięziony w filii KL Stutthof w Nowym Porcie i 2.11.1939 r. w KL Stutthof. Stamtąd wywieziony na miejsce straceń w lasach piaśnickich (możliwe jest też, że został zamordowany 14.11. 1939 r. w lasach koło Stegny).